

LA DARRERA FASE DE LA DESAMORTITZACIÓ MADOZ A LA RIBERA D'EBRE (1858-1886)

Salvador-J Rovira Gómez

Pasqual Madoz, ministre d'Hisenda, promogué la darrera i definitiva etapa del procés desamortitzador a l'Estat espanyol mitjançant la llei del 1er. de maig del 1855, la qual, pel fet de derogar totes les disposicions legislatives anteriors que, d'alguna manera, la podien contradir, passà a ser el text legal desamortitzador per excel·lència.

L'etapa Madoz comprèn dues fases: la del bienni progressista (1855-1856) i la dels governs moderats i altres (1858-1899), les quals estan separades entre si per la suspensió que, entre l'any 1856 i el 1858, experimentà la Llei General de Desamortització de l'1 de maig del 1855¹.

Les pàgines que segueixen pretenen considerar el procés desamortitzador a la Ribera d'Ebre de l'11 d'octubre del 1858, en què fou restablerta la Llei General, fins al 31 de desembre del 1886. El fet que el cloguem el 1886, quan l'operació desamortitzadora es mantingué fins ben entrat el segle XX, obeeix a l'impediment legal de consultar els protocols notariais amb una vellúria inferior al segle².

Els «bienes nacionales» a la Ribera d'Ebre l'any 1858

Els béns ubicats als municipis de la Ribera d'Ebre, incorporats per l'Estat de resultes de la llei de l'1 de maig del 1855, no venuts durant els anys 1855 i 1856 provenien del clergat regular, del secular, dels hospitalers, dels propis i del mateix Estat.

Les finques dels regulars només eren dues i es localitzaven a Benisanet -1- i a Riba-roja d'Ebre -1-. Els antics propietaris havien estat les monges tortosines de Santa Clara i de Sant Joan de Jerusalem.

Les propietats manllevades als seculars eren força més nombroses -58- i provenien dels clergats parroquials d'Ascó, Ginestar, Miravet, Móra d'Ebre, Falset, Rasquera, Riba-roja d'Ebre, Tivissa, Llaberia, la Torre de l'Espanyol i Vinebre; de la capella de Sant Miquel d'Ascó; de les confraries de la Mare de Déu del Roser, de les Ànimes i de Sant Joan, de Miravet, del Roser de Rasquera i de Riba-roja; del

QUADRE NÚM. 1

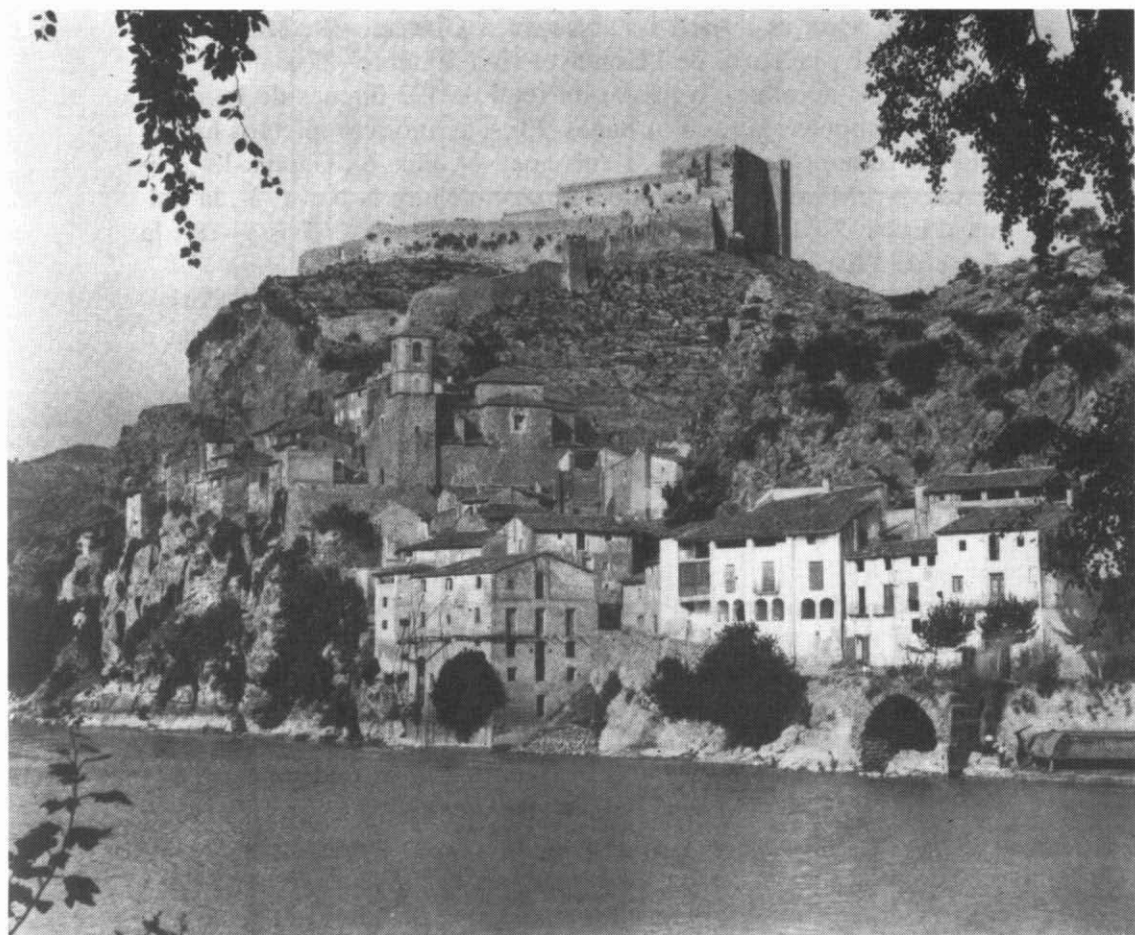
NOMBRE DE FINQUES DESAMORTITZADES A LA RIBERA D'EBRE A DISPOSICIÓ DELS
COMPRADORS L'ANY 1858

Municipi	CR-R	CR-U	CS-R	CS-U	OM-R	OM-U	P-R	P-U	BE-R	BE-U	Totals
ASCÓ			8				8	8			24
BENISSANET	1						3	1			5
FLIX			1				3	3			7
GARCIA							8	5			13
GINESTAR				1	2		7	2		1	13
MIRAVET			6			1	18				25
MÓRA D'EBRE			5				8				13
MÓRA LA NOVA			6				1	2			9
LA PALMA D'EBRE							2		1	2	5
RASQUERA			6	4	1			2			13
RIBA-ROJA		1	4	2			2	4			13
TIVISSA			9	1			15	3			28
LA TORRE DE L'ESPAN.			1	1		1	6	6			15
VINEBRE			3		27		4	2	1		37
	1	1	49	9	30	2	85	38	2	3	220

CR-R: Clergat regular-rústica
 CR-U: Clergat regular-urbana
 CS-R: Clergat secular-rústica
 CS-U: Clergat secular-urbana

OM-R: Ordes militars-rústica
 OM-U: Ordes militars-urbana
 P-R: Propis-rústica

P-U: Propis-urbana
 BE-R: Béns de l'Estat-rústica
 BE-U: Béns de l'Estat-urbana

A Miravet el procés desamortitzador afectà 25 finques.

benifet de la Mare de Déu, de Móra la Nova, i de l'ermita de Santa Madrona, de Riba-roja d'Ebre.

Les 32 finques dels ordres militars provenien de les comandes hospitaleres de Miravet i Ascó i s'ubicaven a Ginestar -2-, Miravet -1-, Rasquera -1-, la Torre de l'Espanyol -1- i Vinebre -27-.

Els propis aportaren a l'Estat un total de 123 finques de les quals 85 eren rústiques i la resta, urbanes. Els seus antics propietaris havien estat els comuns d'Ascó -16-, Benissanet -4-, Flix -6-, Garcia -13-, Ginestar -9-, Miravet -18-, Móra d'Ebre -8-, Móra la Nova -3-, la Palma d'Ebre -2-, Rasquera -2-, Riba-roja d'Ebre -6-, Tivissa -18-, la Torre de l'Espanyol -12- i Vinebre -6-.

El darrer grup de béns posats a disposició dels compradors s'originava en el mateix Estat i comprenia un total de 5 finques situades a Ginestar -1-, la Palma d'Ebre -3- i Vinebre -1-.

En total, 10.189,42 Hes. i 63,47 jornals de terra³, 3 cases, 1 castell - Miravet-, 6 forns de pa, 4 locals, 1 molí fariner, 11 molins d'oli, 18 solars i altres 4 propietats urbanes de difícil classificació.

L'operació alienadora a la Ribera d'Ebre l'any 1886

De les 220 finques de la Ribera d'Ebre posades a disposició dels compradors per l'Estat l'any 1858 només assoliren la venda el 1886, un total de 119, la qual cosa vol dir que per aquella data, havien estat venuts el 54,09% dels béns desamortitzats i restaven per vendre el 45,90%. La mitjana de venda de la propietat ubicada a la Ribera d'Ebre és la més baixa de les comarques meridionals, ja que totes elles assoliren mitjanes més altes: Baix Ebre (54,82%), Baix Camp (63,81%), Tarragonès (65%), Alt Camp (68,51%), Baix Penedès (71,59%), Terra Alta (72,39%), Montsià (76,53%), Conca de Barberà (78,25%) i Priorat (80,12%).

Dels catorze municipis riberencs, només un, Riba-roja d'Ebre, veié alienades totes les finques del seu terme.

La poca venda no impedí una relativa bona valoració de les finques, ja que a la rematada aconseguiren 328.899 pessetes, és a dir, el 183,20% sobre les 179.529 pessetes de taxació. Cal dir, però, que la mitjana de la Ribera se situa a sota de la mitjana de les comarques meridionals, per tal com aquesta s'estableix en 212,14 per 100.

QUADRE NÚM. 2

BÉNS DESAMORTITZATS A LA RIBERA D'EBRE

Municipi	Rústica					Urbana				
	Hectàrees	Jornals	Cases	Castells	Forns de pa	Locals	Molins far.	Molins oli	Solars	Altres
ASCÓ	72,25	0,50				2		1	5	
BENISSANET	330,07							1		
FLIX	43,47		2					1		
GARCIA	992,37				2		1	1		1
GINESTAR	13,50	15,00						1	2	1
MIRAVET	396,72	0,57		1						
MÓRA D'EBRE	217,11	4,90								
MÓRA LA NOVA	17,76	20,26			1			1		
LA PALMA D'EBRE	0,67								2	
RASQUERA		2,20						1	1	
RIBA-ROJA D'EBRE	18,55					1		1	5	
TIVISSA	6311,40	1,74			2				1	
LA TORRE DE L'ESPANYOL	38,58		1		1	1		2	1	2
VINEBRE	1736,97	18,30						1	1	
	10.189,42	63,47	3	1	6	4	1	11	18	4

Els compradors de les finques de la Ribera d'Ebre

La majoria de les finques alienades foren comprades per residents a la comarca, ja que els riberencs es feren amb 71 de les 119 finques, és a dir, amb el 59,66% del total. S'ha de manifestar que les propietats adquirides pels residents a la Ribera s'ubicaven en el municipi de residència del comprador, a excepció feta d'una finca situada a Ribarroja d'Ebre adquirida per un propietari domiciliat a Móra d'Ebre.

Les 48 finques no comprades per riberencs anaren a parar a adquiridors residents a Tarragona (22), Barcelona (7), Tortosa (5), Gandesa (4), Falset (4), Valls (3), Reus (2) i la Fatarella (1).

La participació dels riberencs en l'operació alienadora

L'oferta de compra de béns desamortitzadors fou recollida per un total de 63 riberencs, dels quals només dos s'interessaren per finques ubicades fora de la comarca. Aquests foren Josep Alberich i Ciurane-ta, de la Palma d'Ebre, que comprà a Tortosa, i Manuel Subirats i Codorniu, de Móra d'Ebre, que adquirí al Pinell de Brai.

Els adquirents de la Ribera no estigueren a l'altura de les circumstàncies ja que, enfront de les 328.899 pessetes que importaren les finques comarcals venudes, només invertiren 288.986 pessetes, la qual cosa comportà un dèficit de 39.913 pessetes, atès per compradors forans.

La propietat dels béns eclesiàstics a la Ribera passà a mans de terratinents de la comarca, majoritàriament. A la foto, terres de Riba-roja.

QUADRE NÚM. 3

RESIDÈNCIA DELS COMPRADORS DELS BÉNS ALIENATS A LA RIBERA D'EBRE

Municipi	propi mun.	Barcelona	Tarragona	Tortosa	Gandesa	Falset	Reus	Móra d'E.	Valls	La Fatarella	Totals
ASCÓ	12	1	1								14
BENISSANET	2			1							3
FLIX	3				1						4
GARCIA	5		2			2					9
GINESTAR	9			1							10
MIRAVET	2	6	3	2			1				14
MÓRA D'EBRE	1		6								7
MÓRA LA NOVA	1		2			1					4
LA PALMA D'EBRE			1								1
RASQUERA	5										5
RIBA-ROJA D'EBRE	9				3			1			13
TIVISSA	10		6								16
LA TORRE DE L'ESPAN.	9								1	1	11
VINEBRE	2		1	1		1	1		2		8
	70	7	22	5	4	4	2	1	3	1	119

Entre els compradors riberencs destaquen: Josep Alberich i Ciuraneta, propietari, de la Palma d'Ebre, que adquirí, per 29.751 pesetes, una casa-teatre a Tortosa, i Josep Navarro i Domènech, pagès de Ginestar d'Ebre.

Heus aquí la relació dels compradors de la Ribera:

	Finques	Ptes.
Adell i Domènech, Francesc (Ribero-roja)-Ribero-roja d'E. ⁴	1	155
Aguilar i Munté, Bartomeu (Ribero-roja)-Ribarroja d'E.	2	1.379
Alabart i d'Ossó, Rafael (Ribero-roja)-Ribero-roja d'E.	2	2.730
Alberich i Ciuraneta, Josep (La Palma d'E.)- Tortosa	1	29.751
Alentorn i Ribes, Agustí (Ascó)- Ascó	2	2.521
Algueró i Bou, Antoni (Ginestar)- Ginestar	1	880
Alvarez de Rod, Narcís (Vinebre)- Vinebre	1	5.500
Aragonès i Compte, Joan (Garcia)- Garcia	1	1.465
Arbolí i Alabart, Jaume (Ribero-roja)- Ribero-roja d'E.	1	500
Argilaga i Vidiella, Pere (Garcia)- Garcia	1	342
Bernat i Porta, Joan (Tivissa)- Tivissa	1	11.520
Bladé, Blai (Rasquera)- Rasquera	1	1.750
Bladé, Francesc (Rasquera)- Rasquera	1	418
Bladé i Llop, Josep (Rasquera)- Rasquera	1	418
Borràs i Vila, Franc. (la Torre de l'E.)-La Torre de L'E.	4	462
Cabré i Màdico, Joaquim (Garcia)- Garcia	1	6.000
Castellà i Macip, Ramon (Móra la N.)- Móra la Nova	1	3.387
Cavallé i Perelló, Rafael (Tivissa)- Tivissa	1	3.000
Cervelló i Baiges, Pau (Flix)- Flix	1	1.030
Escribà i Pujol, Fèlix (Móra d'E.)- Ribero-roja d'Ebre	1	4.625
Ferré i Cabré, Josep (Garcia)- Garcia	1	502
Ferré i Montornés, Miquel (Ascó)- Ascó	1	601
Gallissà i Escoda, Joan (Tivissa)- Corbera	1	10.125
Gironès i Grau, Francesc (Ascó)- Ascó	1	2.250
Margalef i Daura, Joan (Ascó)- Ascó	2	1.602
Margalef i Torà, Joan (Ginestar)- Ginestar	1	500
Mestres i Larrosa, Francesc (Flix)- Flix	1	500
Montagut i Fèlez, Rafael de (la Torre de l'Espanyol)- la Torre de l'Espanyol	2	17.550
Montagut i Jornet, Esteve (la Torre de l'Espanyol)- la Torre de l'Espanyol	4	462

	Finques	Ptes.
Muntané i Pujals, Tomàs (la Torre de l'Espanyol)- la Torre de l'Espanyol	1	2.980
Munté i Adell, Josep (Riba-roja d'E.)- Riba-roja d'E.	1	655
Navarro i Domènech, Ferran (Ginestar)- Ginestar	1	290
Navarro i Domènech, Francesc (Ginestar)- Ginestar	2	22.563
Navarro i Domènech, Josep (Ginestar)- Ginestar	4	27.163
Navarro i Espinós, Ferran (Ginestar)- Ginestar	1	205
Navarro i Pellisé, Josep (Tivissa)- Tivissa	2	5.815
Nogués i Pedret, Marià (Móra la Nova)- Móra la Nova	1	3.387
Pallarès i Llaó, Bonaventura (Ginestar)- Ginestar	1	2.500
Pàmies i Magriñà, Francesc (Ginestar)- Ginestar	2	3.130
Pentinat i Brull, Josep (Tivissa)- Tivissa	1	1.250
Peris i Pedret, Joan (Móra d'Ebre)- Móra d'Ebre	1	252
Piñol i Margalef, Francesc (Rasquera)- Rasquera	2	708
Poquet i Ferré, Ramon (Vinebre)- Vinebre	1	900
Puig i Arbusà, Joan (Riba-roja d'E.)- Riba-roja d'E.	1	127
Pujol i Oriol, Baptista (Benissanet)- Benissanet	1	13.525
Ripoll, Josep Antoni (Benissanet)- Benissanet	1	22.750
Rivas i Llop, Felicià (Ascó)- Ascó	1	20.405
Rocamora i Ferré, Josep (la Torre de l'Espanyol)- la Torre de l'Espanyol	7	11.311
Roigé i Jordà, Joan (Ascó)- Ascó	1	1.750
Rojals i Sabaté, Josep (Tivissa)- Tivissa	1	10
Sales i Pallach, Josep (Miravet)- Miravet	1	4.489
Sedó i Pallissé, Rafael (Tivissa)- Tivissa	1	1.400
Serra i March, Josep Antoni (Ascó)- Ascó	1	2.000
Serra i Rofin, Antoni (Ascó)- Ascó	2	5.650
Serrano i Domènech, Miquel (Ascó)- Ascó	1	60
Solé i Ciurana, Pere-Joan (Tivissa)- Tivissa	1	1.001
Subirats i Codorniu, Manuel (Móra d'E.) el Pinell de B.	1	12.500
Vidal i Piñol, Tomàs (Riba-roja d'E.)- Riba-roja d'E.	1	700
Vives, Jaume (Miravet)- Miravet	1	650
Guiu i Gavaldà, Pau (Flix)- Flix	1	3.937
Jardí, M. Josepa (Tivissa)- Tivissa	1	2.525
Jardí i Perelló, Tomàs (Tivissa)- Tivissa	1	11
Jornet i Farré, Marià (la Torre de l'Espanyol)- la Torre de l'Espanyol	4	462

La importància de la desamortització a la comarca fou menor, en relació a altres comarques veïnes. A la foto, Tivissa.

Conclusions

El nombre de finques desamortitzades a la Ribera d'Ebre a disposició dels compradors l'any 1858 s'eleva a 219. Havien estat propietat del clergat regular -2-, del secular -58-, dels ordes militars -32-, dels propis -123- i de l'Estat -5-. D'aquestes finques, 167 eren rústiques i 52 urbanes.

Tots els municipis de la Ribera tenien algun bé desamortitzat als seus termes, però els més destacats eren Vinebre, Tivissa, Miravet i Ascó amb 37, 28, 25 i 24 finques, respectivament, seguits de Benissanet i la Palma d'Ebre amb 5 finques cadascun.

En conjunt foren alienades 119 finques -el 54,33 per 100- que, subhastades en 179.525 pessetes, foren rematades en 328.899, la qual cosa dona una cotització de 183,20 que la fa ser la mínima entre les cotitzacions de les comarques meridionals i la situa a 28,94 punts per sota la cotització mitjana general.

El numerari ingressat per l'Estat de les vendes de les finques ubicades a la Ribera d'Ebre representa el 0,33 per 100 del total de diners aconseguits per l'erari públic de l'alienació dels béns desamortitzats a la província de Tarragona en els anys 1858 a 1886.

NOTES:

- 1.- La informació sobre la desamortització a la Ribera d'Ebre durant el Bienni la podeu trobar a **Salvador-J. Rovira i Gómez**, *La desamortització del Bienni Progressista a la província de Tarragona (1855-1856)*. Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1983.
- 2.- *En el cas de la província de Tarragona, que ha perdut els expedients de finques desamortitzades, les escriptures notariales resulten imprescindibles per realitzar qualsevol treball sobre la desamortització.*
- 3.- *Davant del dubte de si els jornals eren estadístics (60,84 a) o del país, s'ha optat per no reduir-los al sistema mètric.*
- 4.- *La localitat tancada dins del parèntesi indica la de residència i les de la dreta del guió (-), els llocs d'ubicació de les finques comprades.*